

Kultūros paveldo departamento Alytaus skyrius

(dokumento sudarytojo (-ų) duomenys)

KULTŪROS PAVELDO VIETOVĖS APŽIŪROS AKTAS

2015-11-27 Nr. V/AAA-05

(data)

KPD Alytaus skyrius

(sudarymo vieta)

1. Kultūros paveldo vietovės apskaitos duomenys:

Musteikos etnoarchitektūrinis kaimas (unikalus kodas kultūros vertybių registre **10338**)

Musteikos k., Marcinkonių sen., Varėnos r. sav.

Įregistravimo registre data: 1993-01-25

Statusas: registrinis

Objekto reikšmingumo lygmuo yra: regioninis

Rūšis: nekilnojamas

KVR objektas: 804347.00 kv. m

Vertybė pagal sandarą: vietovė

Seni kodai

Nr. Lietuvos Respublikos kultūros paminklų sąrašė: AtV778

Vertingųjų savybių pobūdis:

1. Architektūrinis (lemiantis reikšmingumą svarbus);
2. Etnokultūrinis (lemiantis reikšmingumą svarbus);
3. Istorinis (lemiantis reikšmingumą svarbus);
4. Kraštovaizdžio;
5. Urbanistinis (lemiantis reikšmingumą svarbus);
6. Želdynų (lemiantis reikšmingumą tipiškas).

Vertingosios savybės:

2.1.1. planinės struktūros tipas - mišraus plano struktūra, sudaryta iš gatvinio plano kaimo dalies Musteikos upelio kairiajame krante ir kupetinio kaimo dalies Musteikos upelio dešiniajame krante (kaimas susiformavo XVIII a. pab. šalia Čepkelių raisto, tarp miškų, smėlėtose aukštumose, abipus Musteikos upelio);

2.1.2. planinės struktūros tinklas - mišrus, sudarytas iš gatvinio plano kaimo dalies su pagrindine Gandrų g. ir netaisyklingos formos plano aikšte teritorijos centrinėje dalyje ir kupetinio plano kaimo dalies su Musteikos, Ažuolo, Tiltu gatvėmis ir Gandrų g. P atkarpa;

2.1.5. keliai, gatvės, aikštės, įvažiavimai, pravažiavimai, takai, trasos - Musteikos, Gandrų, Ažuolo ir Tiltu gatvių trasos: aikštės: netaisyklingos formos plano aikštė teritorijos centrinėje dalyje, jungianti Musteikos ir Gandrų gatves; pravažiavimai: Ažuolo, Tiltu gatvių medinių rąstų pravažiavimai, jų tipas per Musteikos upelį; tvoros: Ažuolo, Tiltu gatvių nuo Musteikos upelio iki Gandrų g. medinių aptvarų - tvorų tipas;

2.1.7. gamtiniai elementai - lygus reljefas; vandens telkiniai: Musteikos upelio vaga, slėnis (upelio vaga iš dalies pakitusi: XX a. II p. dalis upelio vagos ištiesinta iškasus kanalą; želdiniai: Ažuolo ir Tiltu gatvių dvi liepų alėjos cinančios per Musteikos upelį; Gandrų, Musteikos, Ažuolo gatvių

apželdinimas pavieniais medžiais, grupėmis, eilėmis, jų pobūdis: vyrauja liepos, klevai, beržai, pušys, ąžuolai (išskyrus Musteikos g. centrinės dalies perimetrinį apželdinimą lapuočiais medžiais);

2.2.1. tūrinės erdvinės struktūros sandara - nevienalytė struktūros sandara, sudaryta iš penkių sodybinio užstatymo grupių Š, ŠV, ŠR, P, PR teritorijos dalyse, išsidėsčiusių prie Musteikos, Gandrų, Ažuolo ir Tildo gatvių ir aikštės su Trimis kryžiais;

2.2.2. užstatymo tipai - XIX a. pab.-XX a. sodybinis užstatymas 1 a. su pastogėmis gyvenamaisiais mediniais namais ir mediniais ūkiniais pastatais (1 a. su pastoge pastatų aukštis 2-2,5 m iki karnizo, 4-6 m iki kraigo);

2.2.7. perspektyvos - Musteikos g. perspektyva Š-P kryptimi nuo Elžbietos Tamulevičienės namo į Tris kryžius aikštėje (išskyrus betoninius elektros stulpus); Gandrų g. perspektyva ŠV-PR kryptimi nuo namo Nr. 9 į Tris kryžius aikštėje (išskyrus betoninius elektros stulpus); Gandrų g. perspektyva PR-ŠV kryptimi nuo namo Nr. 8 į Tris kryžius aikštėje (išskyrus betoninius elektros stulpus);

2.3. užstatymo bruožai - ŠV kaimo dalies Gandrų g. centrinės atkarpos XIX a. pab.-XX a. susiformavusi valdų struktūra, kurią formuoja sodybinis užstatymas kai gyvenamieji namai išdėstyti viena linija, orientuoti galu į gatvę, už jų - įvairiai orientuoti ūkiniai pastatai; Musteikos, Ažuolo, Tildo, Gandrų gatvės P, ŠV atkarpų susiformavusi XIX a. pab.-XX a. valdos struktūra, kurioje vyrauja laisvas gyvenamųjų namų ir ūkinių pastatų užstatymo tipas; gyvenamiesiems namams būdinga kompaktinis tūris, pailgas stačiakampio ar kvadrato formos planas, dvišlaičiai stogai su molio plytų mūro dūmtraukiais, tūriniai elementai - uždari, atviri prieangiai, medinių rąstų su apkala arba be jos sienos, santūrus etninės architektūros dekoras; ūkiniai pastatai - svirnai, kluonai, tvartai - kompaktinio tūrio, pailgo stačiakampio arba kvadrato formos plano, medinių rąstų sienų, su dvišlaičiais ar pusvalminiais stogais, plačiomis pastogėmis; būdingas sodybų ribojimas, kelių aptvėrimas medinėmis tvoromis, rentiniai šuliniai su svirtimis ir ūkinėse dalyse esantys šienai, linams džiovinti žardai (neiškilo gyvenamųjų ir ūkinių pastatų stogų danga - XX a. II p. šiaudiniai, medinių lentelių stogai pakeisti į asbocementinius lakštus; medinės sodybų, kelių aptvėrimo tvoros sunyko);

5. Faktai apie svarbias visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos asmenybes, įvykius, kurie susiję su objektais ar vietovėmis - Pirmą kartą Musteikos kaimas paminėtas 1785 m. inventoriuje, sudarytame perduodant Varėnos seniūniją Mykolo Bžostovskio (1722-1784) - Lietuvos didžiojo raštininko, žirgininko, iždininko, Punsko seniūno - valdomam Varėnos dvarui. Šiame dokumente nurodoma, kad kaimas priklausė Margionių seniūnijai, jame buvo 4 baudžiauninkų sodybos (Gaidžių, Tamulevičių, Akulevičių ir Miškininių). 1795 m. Margionių palivarką išsinuomojo Anupras Gromnickis - buvęs Abiejų Tautų Respublikos kariuomenės karininkas. Tuo metu palivarkui priklausiusiam Musteikos kaime buvo 5 sodybos su 41 gyventoju, 1823 - 5 sodybos ir smuklė. Pagal Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės administracinę paskirstymą viena dalis Musteikos kaimo priklausė Trakų pavieto Varėnos seniūnijai, kita - Gardino pavieto Berštų seniūnijai. XIX a., Carinės Rusijos valdymo metais, administracinės ribos liko tos pačios: Trakų pavieto žemės priklausė Vilniaus gubernijai, o kitos dalies - Gardino gubernijai. Riba tarp gubernijų ėjo per pačią gyvenvietę. 1855 m. sudarytas detalus Varėnos Musteikos kaimo planas. Jame nurodyta 10 sodybų. Taip pat aiškiai matoma režinė žemės valdymo forma, atlikta racionaliai pritaikius prie vietos sąlygų. Tikslių duomenų apie to meto Gardino Musteiką nėra. XX a. pr. skaidėsi sudėtinės šeimos, jos dalijosi žemę, padaugėjo sodybų (ypač mažažemių). Tuo metu susiformavo skirtingo plano atskirų šeimų sodybų kompleksai (Miškininiai, Kazabuliai, Barabonai, Gaidžiai, Steponai, Danilai). Po Pirmojo pasaulinio karo padaugėjo naujų pastatų sodybose. Dažnai senieji pastatai buvo perstatomi į kitas vietas. 1918 m. Tadas Ivanauskas (1882-1970) - Lietuvos gamtininkas, rašytojas, biologijos daktaras, profesorius, akademikas - su žmona Honorata Paškauskaite-Ivanauskiene (1891-1949) Musteikoje įsteigė lietuvišką pradžios mokyklą. 1944 m. birželio 24 d. SSRS armijos būriai žiauriai susidorojo su Musteikos kaimo gyventojais. Buvo sušaudyta 14 vyrų, apiplėštos ir sudegintos sodybos. 1952 m. Musteikoje įkurtas kolūkis, kuris vėliau buvo prijungtas prie netoliese esančio Kabelių kaimo kolūkio. 1956 m. Musteikos kaimo teritorija atiduota Marcinkonių miškų ūkiui, įsteigta Musteikos miškų urėdija. 1970 m. kaimas išsiplėtė, tuo metu jame buvo 75 sodybos.

2. Apžiūrai naudotų kultūros paveldo vietovės apskaitos ir kitų dokumentų duomenys:

Vietovės stebėseną atlikta 2015-10-20, naudoti dokumentai:

1. *Nekilnojamosios kultūros vertybės vertinimo aktas 2014-02-18 Nr. KPD-RM-2081 su priedais.*

3. Duomenys apie paskutinę atliktą apžiūrą:

KPD Alytaus skyriaus specialistai Musteikos etnoarchitektūrinį kaimą tikrino 2013-10-15. Tuo metu vietovės vertingosios savybės dar nebuvo nustatytos. Patikrinta 34 pastatų būklė šešiolikoje saugotinių sodybų. Užpildyta nustatytos formos tipinė lentelė, atspindinti išsamią statistinę informaciją apie statinių savininkus, statinių būklę.

4. Kultūros paveldo vietovės vertingųjų savybių būklė ir jų pokyčiai:

4.1. plano struktūra:

Planinės struktūros tipas (mišraus plano struktūra, sudaryta iš gatvinio plano kaimo dalies ir kupetinio kaimo dalies) nepakito.

Planinės struktūros tinklas (mišrus, sudarytas iš gatvinio plano kaimo dalies su pagrindine Gandrų g. ir netaisyklingos formos plano aikšte teritorijos centrinėje dalyje ir kupetinio plano kaimo dalies su Musteikos, Ažuolo, Tiltro gatvėmis ir Gandrų g. P atkarpa) nepakito.

4.2. tūrinė erdvinė struktūra:

Tūrinės erdvinės struktūros sandaroje (nevienalytė struktūros sandara, sudaryta iš penkių sodybinio užstatymo grupių Š, ŠV, ŠR, P, PR teritorijos dalyse, išsidėsčiusių prie Musteikos, Gandrų, Ažuolo ir Tiltro gatvių ir aikštės su Trimis kryžiais) pokyčių neužfiksuota.

4.3. užstatymo bruožai:

Užstatymo bruožai nepakito.

5. Kultūros paveldo vietovę supančios aplinkos (apsaugos zonos) kultūrinio kraštovaizdžio būklė ir jo pokyčiai:

Aplinkos kultūrinio kraštovaizdžio būklė nepakito.

6. Paveldosaugos reikalavimų pažeidimai kultūros paveldo vietovėje ir jos apsaugos zonoje:

Stebėsenos metu paveldosaugos reikalavimų pažeidimų nenustatyta.

7. Kiti antropogeniniai ir gamtiniai poveikiai, darantys įtaką kultūros paveldo vietovės būklės pokyčiams:

Antropogeniniai veiksniai:

2015 m. lapkričio 20 d. KPD Alytaus skyriaus vyr. valstybinė inspektorė Margarita Janušonienė ir vyresn. valstybinis inspektorius Eimantas Kaminskas patikrino, kaip Musteikos etnoarchitektūriniame kaime įgyvendinamas tvarkybos darbų projektas „Unikalios etnografinio Musteikos kaimo paveldo išsaugojimas“, finansuojamas iš Norvegijos fondų. Tvarkomieji darbai (remontas) kaime pradėti 2015-11-02, jie atliekami pagal suderintą „Musteikos etnoarchitektūrinio kaimo, Marcinkonių sen., Varėnos r. sav., (unikalus objekto kodas 10338) 36 pastatų ir statinių remonto projektą. Pagal šį projektą numatyta atlikti kaimo sodybų pastatų ir statinių tvarkybos darbus: pamatų remontą ar įrengimą, blogos fizinės būklės sienų keitimą, stogų dangų keitimą, stogo elementų (vėjalentės, kraigo lentos) įrengimą, kaminų sutvarkymą, langų, durų restauravimą ar keitimą, langų puošybos elementų įrengimą, tvorų, vartų ir vartelių įrengimą, svirčių šuliniams įrengimą.

Pastatų stogus numatyta dengti mediniais gontais, skiedromis ar dronyčiomis. Keičiami langai – viengubo įstiklinimo.

Įgyvendinus projektą tikimasi išryškinti etnoarchitektūrinio kaimo vertingąsias savybes naudojant tradicines medžiagas ir tradicinius jų apdirbimo būdus.

Patikrinimo metu buvo atlikti šie darbai: iškastos duobės tvorų stulpelių pamatams prie penkių sodybų (Krasuckių M02, Gaidienės M03, Grigienės M05, Averkos M10 ir Jasevičiaus M12). Dalis duobių – užbetonuotos, įstatant metalinius strypelius medinių stulpų tvirtinimui.

Gamtiniai poveikiai:

Dėl gamtinio poveikio galimas kai kurių blogos būklės senųjų medžių sunykimas. Musteikos upelio vandens veikiami greitai sutręšta mediniai pravažiavimai – tilteliai, kurie kaskart pagal poreikį paremontuojami ir atnaujinami.

8. Kiti duomenys:

Patikrinimo metu atlikta foto fiksacija.

Fotografijų sąrašas:

1. Musteikos g. perspektyvos ir užstatymo bruožai, 64 vnt.
2. Ažuolo g. perspektyvos ir užstatymo bruožai, 28 vnt.
3. Tiltlo g. perspektyvos ir užstatymo bruožai, 27 vnt.
4. Gandrų g. perspektyvos ir užstatymo bruožai, 145 vnt.
5. Keliai, aikštės, pravažiavimai, gamtiniai elementai, 45 vnt.

PRIDEDAMA:

1. 2014-02-18 *Nekilnojamosios kultūros vertybės vertinimo aktas Nr. KPD-RM-2081, 7 lapai;*
2. Teritorijos ribų planas su pažymėtais fotografavimo taškais, 1 lapas.

Aktą sudarė

Vyr. valstybinė inspektore

(pareigų pavadinimas)

(parašas)

Margarita Janušonienė

(vardas ir pavardė)